

Tentoonstelling

Tentoonstellen is een gecompliceerde manier om een boodschap over te brengen. De over te brengen hoeveelheid informatie is beperkt, maar wanneer een tentoonstelling werkt zal de toeschouwer de ontdekte, ervaren of opgedane informatie lang met zich meedragen: een tentoonstelling kan dus een geweldige impact hebben. Het is raadzaam om in één of twee zinnen de over te brengen “**kernboodschap**” op te schrijven. De inrichting van de tentoonstelling moet erop gericht zijn om deze boodschap zo duidelijk mogelijk op de bezoeker over te brengen. Ideeën en keuzes die zich tijdens het gehele proces aandienen kunnen worden getoetst aan deze kernboodschap.

Doel en onderwerp

Een tentoonstellingsmaker stelt zich de vraag: wat wil ik bereiken bij mijn doelgroep(en):

- wat zouden de bezoekers moeten weten en kennen na het zien van de tentoonstelling
- wat zouden de bezoekers moeten kunnen na de tentoonstelling wat wil ik de bezoekers in de tentoonstelling laten beleven?
- In welk opzicht zou hun houding t.o.v. het onderwerp veranderd moeten zijn

Een tentoonstelling begint met een idee, een nog vaag onderwerp.

- Stel zoveel mogelijk vragen aan het onderwerp, dat levert een groslijst van (mogelijke) thema's en invalshoeken op.
- Leent het onderwerp zich voor het medium tentoonstelling? Is een tentoonstelling de meest effectieve wijze om het verhaal te vertellen of geeft het medium een meerwaarde die andere media niet kunnen geven.

Verhaallijn

Bij het maken van een verhaallijn zijn drie zaken van groot belang:

- een goede spreiding van de informatie: niet te veel ineens
- een goede balans tussen 'nieuw' en 'bekend': nieuwe informatie is nodig om de aandacht van de bezoeker vast te houden, bekende informatie is nodig om de nieuwe informatie in een zinvol kader te kunnen plaatsen
- een heldere indeling in afgebakende onderdelen

Een verhaal is geordende informatie. Een veel gebruikte indeling is:

- de introductie of inleiding, waarin het onderwerp kort wordt omschreven
- het centrale deel, waarin kennis over het onderwerp wordt overgebracht, bij voorkeur in overzichtelijke eenheden in een logische volgorde
- de afsluiting, waarin het onderwerp wordt samengevat en afgesloten

De verhaallijn in een tentoonstelling lijkt in een aantal opzichten op de structuur van een informatief boek, met een inleiding, een paar hoofdstukken, een samenvatting en conclusie. Anderzijds biedt de tentoonstelling als communicatie-middel ook andere mogelijkheden, die men in informatieve boeken niet vaak tegenkomt, maar wel bijvoorbeeld in filmscripts: verrassende wendingen, terugblikken en vooruitblikken, 'cliffhangers' etc.

Ruimte

De vorm van een ruimte is van grote invloed op de beleving, de sfeer.

- Vierkante en ronde ruimten hebben vaak het karakter van een 'plek' (statisch, rust)
- rechthoekige en (half-) ovale ruimte werken vaak als 'pad' (dynamisch, beweging).

De vorm alleen is natuurlijk niet allesbepalend. Van belang voor het effect zijn bijvoorbeeld ook factoren als:

- de wijze waarop ruimten op elkaar aansluiten
- de plaatsing van de deuren
- de indeling van de ruimten, plaatsing van panelen, vitrines

Een tentoonstellingsmaker kan de ruimte waarin de tentoonstelling plaatsvindt op twee manieren benaderen:

- hij kan de ruimte 'neutraliseren'
- hij kan de eigenschappen van de ruimte gebruiken om de tentoonstelling te versterken

Bij het bepalen van gewenste kijkaafstand moet men rekening houden met:

- een gemiddelde ooghoogte van 165 cm (NB: kinderen)
- een normale gezichtshoek in het horizontale vlak van twee maal 30°
- een normaal gezichtsveld in het verticale vlak van 30° naar boven en 40° naar beneden
- een normale optische as is 10° naar beneden gericht; het gebied waar men het 'gemakkelijkst' naar kijkt ligt dus net onder de ooghoogte.

Er zijn verschillende mogelijkheden om een ruimte in te delen:

- open: de bezoeker houdt het overzicht over de gehele ruimte en kan de gehele ruimte betreden
- gecompartmenteerd: de ruimte wordt ingedeeld in compartimenten m.b.v. panelen, schotten, vitrines etc.
- gesloten: de ruimte is niet toegankelijk voor het publiek, kan alleen van buitenaf bekeken worden

De indeling moet aansluiten bij grootte en aantal objecten: kleine objecten gaan verloren in een grote ruimte, grote objecten barsten uit een kleine ruimte. Er is zowel behoefte aan openheid (overzicht, gevarieerd beeld, interessante en uitnodigende doorkijkjes) als aan beslotenheid (te veel objecten in gezichtsveld werken verwarrend, storend, er moeten rustpunten zijn).

Route

Een verplichte, dwingende route is meestal niet zo'n succes: de bezoeker wil keuzemogelijkheden hebben. Dwingende routes dus alleen gebruiken als de volgorde echt essentieel is voor het begrip van de tentoonstelling

- een route in de vorm van een rondgang heeft de voorkeur; tegengestelde verkeersstromen zijn niet aantrekkelijk
- doodlopende wegen liever vermijden
- zorgen voor rustplaatsen in grotere tentoonstellingen
- rekening houden met de 'rechtsaf-neiging' van bezoekers
- handig benutten van de middenruimte: 'eilandopstellingen' kunnen verwarrend werken omdat ze van verschillende kanten benaderd worden, bovendien zijn er vaak problemen zoals reflectie van bovenlicht bij platte vitrines en storende achtergronden (doorzicht) bij staande vitrines. Eilandopstellingen kunnen anderzijds ook heel krachtig werken: vrijstaande objecten die van alle kanten bekeken kunnen worden.

Informatie

De verhouding tussen objecten als informatiedragers en aanvullende informatie kan per tentoonstelling verschillen. Er wordt wel onderscheid gemaakt tussen twee hoofdvormen:

- bij objectgerichte tentoonstellingen staat het voorwerp centraal, er is weinig aanvullende informatie. De ordening is vaak systematisch, dus volgens een bepaalde classificatie. Vaak ligt de nadruk op nadruk op esthetiek en typologie.
- bij conceptgerichte tentoonstellingen staat het verhaal centraal, de voorwerpen én andere informatiedragers (tekst, beeld, geluid) vertellen het verhaal. De ordening is vaak thematisch, er ligt nadruk op functie en context.

Zintuigen

De taal van een tentoonstelling is ruimtelijk, er kunnen drie dimensies gebruikt worden. In een tentoonstelling kan een veelheid van technische middelen gebruikt worden om informatie over te dragen. In een tentoonstelling hoeft het verhaal niet altijd lineair verteld te worden, de bezoeker 'leest' de tentoonstelling vaak ook niet lineair. De bezoeker van een tentoonstelling kan in beginsel veel meer dan de lezer van een boek.

- Hij kan waarnemen met al zijn zintuigen: niet alleen zien, ook horen, voelen, ruiken.
- Hij kan ook handelen; in z'n simpelste vorm door apparaten in beweging zetten of lampjes te laten branden; in toenemende mate ook in verdergaande vormen, bijvoorbeeld proefjes doen in technische musea.
- De bezoeker kan extra informatie opzoeken en antwoorden krijgen in interactieve presentaties.
- Hij kan soms zelfs in de presentatie participeren, zoals bij sommige vormen van 'living history'.

Nog te vaak worden tentoonstellingen als een soort 'rechtopstaand plaatjesboek' gemaakt, met veel teksten, met panelen als grote bladzijden en met voorwerpen als illustraties. De mogelijkheden van het communicatiemiddel 'tentoonstelling' worden dan niet uitgebuit.

Beeldmateriaal

- werk voor de variatie met vergrotingen, eventueel met blow-ups
- foto's kunnen ook afgedrukt worden op textiel of op kunststof; daarnaast kunnen ze als transparant gebruikt worden
- AV-presentaties kunnen allereerst als een apart programma in de tentoonstelling worden opgenomen. Men moet dan vooral oppassen dat de diaserie, dvd- of de videopresentatie geen tweede versie van de tentoonstelling wordt, maar aanvullend en verdiepend werkt. De plaatsing van de presentatie in de tentoonstellingsruimte is van groot belang i.v.m. de mogelijke overlast

Ordering

Bij de inrichting van de tentoonstellingsruimte met objecten zijn verschillende aspecten van belang:

- de inhoudelijke ordening van de tentoonstelling: wat bij elkaar hoort komt bij elkaar te staan of te hangen - de verhoudingen tussen de objecten onderling: objecten hebben vaak zeer verschillende verschijningsvormen (formaat, kleur, vorm etc.). In het algemeen is een bepaalde groepering wenselijk om een rustig geheel te verkrijgen, maar variaties en contrasten zijn natuurlijk mogelijk en soms wenselijk - de verhoudingen tussen de objecten en de omgeving: de omgeving fungeert als decor voor de objecten.
- decor/achtergrond neutraal houden (kleur van de wanden, vormgeving van de dragers)
- zorgen dat objecten niet met hun omgeving hoeven te concurreren (geen kleurrijke schilderijen tegen kleurrijke achtergrond, geen complexe voorwerpen in ingewikkelde dragende constructies)

Bij het rangschikken van plat materiaal gaat het vooral om de principes van vlakverdeling. Deze zijn toe te passen op wanden, panelen en vitrines met plat materiaal. Enkele tips:

- let op het gezichtsveld van de kijker, en met name op het feit dat het onderste deel daarvan groter is: de vloer en het onderste deel van wand vallen meer op dan het plafond en het bovenste deel; de onderste schilderijen of afbeeldingen vallen meer op dan bovenste
- ooghoogte aanhouden, d.w.z. het 'gemiddelde midden' niet boven 165 cm.
- zorg voor voldoende vrije ruimte tussen de objecten
- rekening houden met de hoogte van de gehele wand: te hoog opgehangen schilderijen 'zweven', te laag opgehangen schilderijen 'vallen'
- optisch evenwicht nastreven:
- een groot vlak compenseren met een ander groot vlak of een blok van kleinere vlakken
- de afstand tussen een groot en een klein vlak lijkt kleiner dan die tussen twee kleine vlakken; grotere schilderijen hebben grotere onderlinge afstanden nodig
- kleur beïnvloedt de groottewerking: overwegend geel lijkt groter dan groen en rood, die op hun beurt weer groter lijken dan blauw
- bij gelijke oppervlakte lijkt breed 'zwaarder' dan hoog
- oppassen met mengen van technieken (schilderijen/foto's/grafiek)
- geen afbeeldingen die afstand vereisen naast afbeeldingen die van korte afstand bekeken moeten worden - geen extreme afwijkingen in formaten vlak naast elkaar
- streven naar vaste systematiek in de vlakverdeling (zie hieronder) en uitvoering (lijsten, kleur passe-partouts etc.

Bron: syllabus bij de cursus een tentoonstelling maken van Museaal & Historisch perspectief Noord-Holland (2005)